

ÜMMET-İ MUHAMMED VE DİĞER ÜMMETLER*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!

Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 213. ayet-i kerimesini okuyoruz. *Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِينَ
مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا
فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ
مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ
الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ
وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(البقرة: ۲۱۳)

(Kâne'n-nâsü ümmeten vâhideten febeasa'llâhü'n-nebiyyîne mübeşşirîne ve münzirîn, ve enzele meahümü'l-kitâbe bi'l-

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

hakkı li- yahküme beyne'n-nâsi fîma'htelefû fîh, ve ma'htelefe fîhi ille'llezîne ûtûhü min ba'di mâ câethümü'l-beyyinâtü ba'yen beynehüm, feheda'llâhü'llezîne âmenû lima'htelefû fîhi mine'l-hakkı bi-iznih, va'llâhu yehdîmen yeşâü ilâ sırâtın müstakîm.) (Bakara, 2/213) *Sadaka'llâhu'l-azîm.*

Bir ayet-i kerime. Bu ayet-i kerimenin önce mânâsını, mealini nakledelim:

(Kâne'n-nâsü ümmeten vâhideten) “İnsanlar, halk bir tek ümmet idiler. *(Febeasa'llâhü'n-nebiyyîn)* Allah peygamberleri gönderdi; *(mübeşşirîne ve münzirîn)* müjdeleyiciler ve ihtar ediciler, ikaz ediciler, korkutucular olarak...” Yâni, “Allah’ın emirlerine itaat ederseniz; cennete girersiniz, ebedî saadeti bulursunuz. Allah’a âsî olursanız; cehenneme düşersiniz, ahirette ebedî azaba uğrarsınız.” diye cenneti müjdelemek, azabı hatırlatıp insanları tahzir etmek, korkutmak ve ikaz etmek, uyarmak için.

(Ve enzele meahümü'l-kitâbe bi'l-hakkı) “Ve o peygamberlerle beraber, hak ile, hak olarak kitabı indirdi. *(Li-yahküme beyne'n-nâs)* İnsanların arasında o peygamber, o vazifeli şahıs hükmetsin; *(fîma'htelefû fîh)* aralarında ihtilaf ettikleri konularda hakim olsun, hakem olsun, doğru hükmü versin diye, Allah o peygamberlerle beraber kitap indirdi.”

(Ve ma'htelefe fîhi ille'llezîne ûtûhü min ba'di mâ câethümü'l-beyyinât) “Amma bu konuda, ancak kendilerine beyyineler,

belgeler, kanıtlar geldikten sonra, kendilerine o kanıtlar gelen insanlardan başkası ihtilafa düşmedi, onlar ihtilafa düştüler.”

Allah peygamberleri ve kitabı onların ihtilaflarını çözmek için gönderdi, ama yine ihtilafa onlar düştü. Yâni ihtilafları çözümlensin diye, kendilerine peygamber gönderilen, kitap indirilenler yine ihtilafa düştüler. Neden?.. *(Ba’yen beynehüm)* “Aralarında zulmederek, kıskançlıkla, hırsla, zulümle, o çeşit duygulara kapılarak, yine onlar ihtilafa düştüler.”

(Feheda’llâhü’llezîne âmenû) “Bu durumda Allah iman edenleri hidayete erdirdi. *(Lima’htelefû fîhi mine’l-hakkı bi-iznihî)* ‘Hak nerededir? Şurada mıdır, burada mıdır?’ diye, hak konusundaki ihtilaflarında kendi izni ile, lütfu ile inananları hidayete erdirdi. O ihtilafların içinden çıkarttı, onlara doğru yolu buldurup doğru yola sevkeyledi.”

(Va’llâhu yehdî men yeşâü ilâ sırâtın müstakîm.) “Ve Allah dilediği kimseleri sırat-ı müstakîme sevk eder, yöneltir, sırat-ı müstakîmi buldurtur.” (Bakara, 2/213) Dilemediklerine buldurtmaz, istediğine verir. İstemediğine, lâıyk olmayana hidayeti vermez.

a. İnsanların Sapıtmaları

Bu bir ayet-i kerime, Bakara Sûre-i Şerîfesi’nin 213. ayet-i kerimesi. Ama insanlığın yeryüzüne geldiği ilk andan, Peygamber Efendimiz’e bu ayetin indiği zamana kadar, insanlığın tarihini anlatan, durumlarını kısaca özetleyen bir

ayet-i kerime. Peygamberleri, peygamberlerin vazifesini anlatan, önemli bir takım bilgileri bize öğreten bir ayet-i kerime. Buradan kesin olarak öğreniyoruz ki, (*Kâne'n-nâsü ümmeten vâhideten*) “İnsanlar tek bir ümmet idiler.” *Ümmet* ne demek?.. İ'timâm eden, birbirleri ile uyuşan, bir araya gelen insanlar. Uyumlu insanların bir araya getirdiği topluluğa *ümmet* deniliyor.

Tabii ümmetin Kur'an-ı Kerim'de, bir topluluğa isim olduğu gibi, bir tek şahıs olduğu halde İbrâhim AS'a da sıfat olarak verildiğini görüyoruz.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا

(النحل: ١٢٠)

(*Inne ibrâhîme kâne ümmeten kâniten li'llâhi hanîfâ*) “İbrâhim AS şüphesiz Hakka meyilli, Cenâb-ı Hakk'a ibadet arzusuyla dolu, itaatkâr, ibâdetkâr bir ümmet idi.” (Nahl, 16/120) Yâni, tek kişi olduğu halde, ümmet vasfı İbrâhim AS'a verilmiş. Topluluk ismi gibi olduğu halde, bir çok bireylerden meydana gelen bir topluluğu anlattığı halde, umumiyetle ümmet deyince aklımıza o geldiği halde, bir kişi için de kullanılabilir.

Bazen de, bir zaman için kullanılıyor. Ama burada, (*Kâne'n- nâsü ümmeten vâhideten*) “İnsanlar tek bir ümmet idiler.” buyruluyor. (*Febeasa'llâhü'n-nebiyyîne mübeşşirîne ve münzirîn*) Fe'ye burada *ta'kıbiyye* derler.

“Ondan sonra Allah, müjdeleyiciler, ikaz ediciler olarak peygamberleri gönderdi.”

Bu insanlar ilk başta nasıl bir ümmet idiler, nasıl bir topluluk idiler? İnsanlardan ayrı varlıklara da ümmet deniliyor; kuşlar, karıncalar, diğer vahşî cinsler... Onlar da uyumlu, birbirlerine benzer şeyler oldukları için, onlara da;

أُمَّمٌ أَمْثَالُكُمْ

(النعام: ۳۸)

(*Ümemün emsâlüküm*) “Sizin gibi ümmetlerdir.” deniliyor Kur’an-ı Kerim’de. (En’am, 6/38)

İnsanlar tek bir ümmet idi, çeşit çeşit değildi, aynı durumda idiler. Ondan sonra Allah müjdeleyiciler ve ikaz ediciler olarak peygamberler gönderdi.

Şimdi bu ayet-i kerimenin kıraatini, Abdullah ibn-i Mes’ud kıraatinde, (*Kâne’n-nâsü ümmeten vâhideten fa’htelefû*) diye okumuşlar. Çünkü zâten başka ayet-i kerimeler var:

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا

(يونس: ۱۹)

(*Ve mâ kâne’n-nâsü illâ ümmeten vâhideten fa’htelefû*) (Yunus, 10/19) ayetinde olduğu gibi, burada da (*fa’htelefû*) diye okumuşlar. “Tek bir ümmet idiler, ihtilafa düştüler de, onun üzerine Allah peygamberleri müjdeciler ve ikaz ediciler olarak, korkutucular olarak ba’s eyledi, gönderdi.” diye, öyle okumuş.

“Übey ibn-i Ka’b RA de öyle okurdu.” diye, Ebû Âliye (Rh.A)’ten rivayet olunmuş.

Tabii insanların tek bir toplum halinde iken, tek cins, tek görünümlü, tek vasıflı, aynı durumda iken, ihtilâfa düştüğünü bu ayet-i kerimenin içindeki, ilerideki (*ihtelefû fîhi*) kelimesinden de sezinliyoruz. Ne buyruluyor?.. “Allah peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onlarla beraber hak ile kitabı inzal etti, indirdi. Neden?.. (*Li-yahküme beyne’n-nâs*) O peygamber, insanlar arasındaki ihtilaf ettikleri konuları hükme bağlasın, hükmetsin, doğruyu göstereyin diye.”

Demek ki insanların çoğalmasıyla, sonradan aralarında ihtilaflar çıkmış, ayrılıklar gayrılıklar olmuş, fikir ayrılıkları doğmuş ve çeşit çeşit gruplar olmuşlar da, ondan sonra peygamberleri Allah göndermiş.

Bizim inancımız, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin ilk peygamber olarak, ilk insan Adem AS’ı gönderdiği tarzında. İlk insan, ilk peygamber olunca, ondan sonraki insanlar da, yâni onun evlatları Adem AS’a tâbî, tek bir ümmet idiler. Katâde İkrime’den naklen, İbn-i Abbas RA’nın şöyle dediğini naklediyor:¹

كَانَ بَيْنَ آدَمَ وَنُوحٍ عَشْرَةُ قُرُونٍ كُلُّهُمْ عَلَى
شَرِيعَةٍ مِنَ الْحَقِّ فَاخْتَلَفُوا فَبَعَثَ اللَّهُ
النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ

(ك. عن ابن عباس)

(*Kâne beyne âdeme ve nûhin aşeretü kurûn*)
“Adem AS ile Nuh AS arasında on karn vardır.”
Kurûn, *karn* kelimesinin çoğulu. *Karn* ne demek?.. On *karn* vardır; yâni on asır, veya on devre, veyahut on nesil vardı. Artık bu *karn*'dan, *kurun*'dan maksat nedir Allah bilir. Ama, Nuh AS ile Adem AS arasında uzun bir zaman geçtiğini görüyoruz, biliyoruz. Bilgileri topladığımız zaman, öyle olduğunu anlıyoruz.

Nuh AS'ın zamanında insanların çoğunun putlara tapmağa başlamış olduklarını da, Kur'an-ı Kerim bildiriyor. *Yauk* ve *Nesir* ve diğer bazı putlara taptıklarını, Nuh AS'ın onları putlara tapmaktan vazgeçirmeğe çalıştığını ayet-i kerimelerden biliyoruz.

(*Küllühüm alâ şerîatin mine'l-hak*) “Hepsi bunların hak üzere, Hak'tan olan bir şeriat üzere idiler, hak şeriat üzere idiler.” Yâni Adem AS'ın öğrettiği bilgilerle idare ediyorlardı. Ama tabii, zaman geçtikten sonra, (*fa'htelefû*) ihtilaflar çıktı. Nesiller çoğalınca, sayılar artınca, bölgelere yayılınca, bu nesillerde ihtilaflar çıktı. Çünkü bazen bir olayı seyreden insanlar bile, onu başka başka anlatırlar. Hele o anlatım başka başka şehirlere gidince, başka başka rivayetler halinde sonradan dallanır budaklanır. Bu işin çoğalmasının, genişlemesinin olağan bir sonucu oluyor.

¹ Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.480, no:3654, 4009; İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.76, no:2029; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan. *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VII, s.35, no:10858.

(*Fa'htelefû*) "İhtilaf ondan sonra çıktı. (*Febeasa'llàhü'n- nebiyyîne mübeşşirîne ve münzirîn.*) Ondan sonra Allah-u Teâlâ Hazretleri Peygamberleri müjdeleyiciler, Allah'ın nimetlerini müjdeleyici, cenneti müjdeleyiciler olarak; Allah'ın azabını anlatıp Allah'ın azabından korkutucu, ikaz ediciler olarak; çıkarttıkları ihtilafları bıraksınlar, yanlış yola sapmış olanlar yanlış yollarını değiştirsin diye, Allah o peygamberleri gönderdi."

İbn-i Abbas'ın bu rivayeti; sonra Abdullah ibn-i Mes'ud'un, Übey ibn-i Kâ'b'ın kendi nüshalarında, (*Kâne'n-nâsu ümmeten vâhideten fa'htelefû*) diye, (*fahtelefû*) kelimesini ekleyerek, bu ayeti kerimeyi böyle kıraat eylemeleri, insanların iyi yolda iken zamanın geçmesi ile sonradan bozulduğunu gösteriyor.

İkinci bir rivayet daha var: O da yine Avfi tarafından İbn-i Abbas'a isnad edilerek nakledilmiş, orada da deniliyor ki:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً يَقُولُ كَانُوا كُفَّارًا

(*Kâne'n-nâsü ümmeten vâhideten, yekül: Kânû küffâren*) "Eskiden insanlar kâfirlerdi de, Allah peygamberleri onlara imanı öğretsin, cenneti anlatsın, cehennemi anlatsın diye gönderdi." diye de böyle bir rivayet var.

Yâni, bu insanların bir oluşları, ihtilafsız oluşları, hepsi iman üzere miydi?.. Evet. Umûmî görüş bu. Ama bazıları da diyor ki:

“—Hepsi yamuk halde, sapık halde idi, Allah peygamberleri ondan gönderdi.”

Ama biz biliyoruz ki, Adem AS da ilk peygamber, O da Allah’ın emirlerini anlattı. Kendisi de Allah’ın emirlerine uymakla vazifeli idi. Ona hitaben gelen ayet-i kerimeler bunları gösteriyor.

Demek ki doğru olan, önce iman üzereydiler, insanlık imanla başladı, peygamber ile başladı. İnsanlar sonradan çeşitli sebeplerden imanı kaybettiler, bozdular. Kimisi atalara taptı, kimisi başka şeylere taptı. Yâni, insanoğlu yaşam tecrübesini ilerletirken, çevreyi tanıyacağız derken, kendilerini o anda ikaz edecek kimseler olmadığı için, şeytanın kandırması ile, bazıları bu tapma işinde yanlış yollara saptılar. Böylece sapıttılar da, ondan sonra peygamberler geldi.

b. Allah’ın Peygamberler Göndermesi

(*Febeasa’llàhü’n-nebiyyîn*) “Sonra, Allah peygamberler gönderdi.”

كَانَ أَوَّلَ نَبِيِّ بُعِثَ نُوحٌ

(*Kâne evvele nebiyyin buise nûhun*)² “İlk gönderilen peygamber Nuh AS’dı.” deniliyor. Mücahid de İbn-i Abbas’tan rivâyeten böyle demiş. Yâni, insanlar Adem AS’dan sonra

² İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.75, no:2025; Taberî, *Tefsir*, c.IV, s.276, no:4049; Katâde Rh.A’ten.

bozulmuşlar, nesiller geçmiş, devirler geçmiş; sonra Nuh AS'ı göndermiş Allah-u Teâlâ Hazretleri.

Bu birinci mânânın daha doğru olduğunu söyledik. Nuh AS'ın Adem AS'dan sonra, ihtilaflar çıktıktan sonra, imansızlıklar başladıktan sonra gönderilen, ilk görevli ulü'l-azm peygamberlerden biri olduğunu kitaplar kaydediyor; onu söyledik.

(*Ve enzele meahümü'l-kitâbe bi'l-hakkı*)
“Allah onlarla beraber hak ile, gerçek ve hakikatleri ihtiva edecek şekilde kitabı indirdi”

Şimdi buradaki *kitâb* kelimesi ve Kur'an-ı Kerim'in başka ayeti kerimelerinde geçen *kitâb* kelimesi, aynı kelimenin kaynağı olan *ketebe* kelimesi, bizim hatırımıza ilk tebâdür edecek, ilk anlaşılacak şekilde, cildi olan, sayfaları birbirine bağlanmış bir kitap olarak anlaşılmalıdır! Cenâb-ı Hakk'ın ahkâmının topluluğuna da *kitâb* deniliyor. Yâni, illâ mushaf mânâsına, cilt mânâsına, ciltlenmiş bir eser mânâsına değil de, Allah'ın ahkâmının topluluğu, Allah'ın ahkâmı mânâsına geliyor. Bunu bu ayetler geldiği zaman, daha geniş olarak da izah etmeğe çalışacağım.

Peygamberlerle beraber ahkâm indirdi Allah-u Teâlâ Hazretleri. Peygamberlerle beraber hak üzere, hakkın ölçüsü olacak olan hükümleri indirdi. Yâni, kitabı mushaf mânâsına, böyle gökten inmiş sayfalar topluluğu mânâsına da alsak, aynı kapıya çıkar da; yalnız bu kitap kelimesinin ille yazılı kağıt, kalem, kırtasiye

malzemeli olma şartı olmadığını burada vurgulamak istiyorum.

Hak üzere, hak ile içinde hakikatleri ihtiva etmek üzere, Allah ahkâm indirdi peygamberlerine. Yâni peygamberler, kendilerine ittibâ edilsin diye görevlendirilmiş kimseler... Laf olarak değil, söz söylesinler de, dileyen istediğini yapsın diye değil; kendilerine ittibâ edilsin, uyulsun diye...

Asıl insanların itaatleri, uymaları gereken mercî neresi?.. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin dergâhı... Allah'a itaat edecek Bütün kullar, bütün yaratıklar ve bu arada eşref-i mahlûkat olan insan Allah'a itaatle vazifeli. Vazifesi Allah'a itaat etmek...

Peki, Allah'a itaat nasıl olacak? Yâni, Allah'a itaatin işleniş, yapılış, uygulanış şekli nasıl olacak?.. Allah'ın bu gönderdiği, vazifelendirdiği kula, yâni peygambere itaat edecek. İşte itaatin aslı, temeli bu...

Şimdi insanlar bu itaatin aslını, temelini kaybetmişler. Allah'a itaati ve Allah'ın gönderdiği peygambere itaati kaybetmişler; birçok bâtıllara itaat etmeğe başlamışlar. Kendilerinin uydurdukları tanrılara itaat etmeğe başlamışlar... Kendilerinin başlarına getirdiği reislere, zâlim, cebbar hükümdarlara itaat etmeğe başlamışlar... Başka başka şeylere itaat etmeğe başlamışlar. Halbuki tüm varlıkların ve özellikle kendisine mükellefiyet, sorumluluk yüklenmiş olan insanoğlunun vazifesi, Allah'a itaat etmek...

Peygamberler de, sadece sözü söyleyip, tebliği yapıp da giden insanlar değil; kendilerine itaat edilmesi gereken insanlar. Yâni, devlet reisine tâbî olur gibi, tâbî olunacak. Şimdiki zamanımızdaki insanların tâbî olduğu gibi; veya biraz daha eski devreleri düşünecek olursak, şuna buna bey'at ettikleri gibi, insanların itaat mercii olarak peygamberi görüp, ona itaat etmesi lâzım!.. Ve o peygamber de Allah'ın kendisine indirdiği ahkâm ile, aralarında Allah nâmına, Allah için hükmetmesi lâzım!..

Allah onun için, bu ahkâmı indirdi onlarla beraber. (*Li- yahküme beyne'n-nâs*) "İnsanların arasında o peygamber, o vazifeli şahıs hükümlerini diye." *Yahküme*'nin faili o peygamber; yâni enbiyâdan, nebilerden bir peygamber mânâsına. Bu (*yahküme*) kelimesinin de, Ca'fer kıraatinde meçhul sîgasıyla (*li-yuhkeme*) diye kıraati var. O zaman, meçhul sîga ile okunduğu zaman, "İnsanlar arasında, ihtilaf ettikleri konularda doğru hüküm verilebilsin diye, doğru hüküm verilsin diye." mânâsına geliyor.

Çünkü burada enbiya, çoğul geldiği için (*li-yahkümu beyne'n-nâs*) demek düşünülürdü. Öyle denmeyip de (*li-yahküme*) tarzında yazılınca, ya o peygamberlerden birisi murad edilip de, "O devirde, o hükümle öyle hükümler!" mânâsını anlıyoruz; ya da meçhul sîgası ile, edilgen sîga ile, "Öyle hükmedilsin." mânâsını anlıyoruz. Ca'fer kıraati öyle.

İnsanlar arasında Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmedecek, (*Fîma'htelefû fîh*) Üzerinde ihtilaf ettikleri konularda hüküm vermek üzere” Yâni insanlar bir şeyde ihtilaf ettiler:

“—Şunu yapalım mı, yapmayalım mı?.. Şu olsun mu, olmasın mı?.. Şöyle yapmak Allah'ın rızasına uygun mu, değil mi?..”

Bu konuda doğruyu ortaya koymak için, hakem olmak için; tabi Allah nâmına, Allah'ın verdiği salâhiyetle, bilgi ile, görev ile hakem olmak için, peygamberler gönderiliyor. Onlar da kendilerine inen ahkâma göre, oraya dayanarak, bu ihtilafları çözümleyecek hükümleri veriyorlar.

Ama şu garip cilveye bakın ki, şu insanoğlunun şaşkınlılarının şaşılacak hallerine bakın ki, veya şeytanın başarısına bakın ki, bu hükümler konusunda, bu peygamber konusunda, bu indirilen kitap konusunda ihtilafa kimler düştü?.. (*Ve ma'htelefe fîhi ille'llezîne ûtûhü*) Kendilerine bu kitap, bu peygamber, bu hüküm gönderilmiş kimseler ilk önce ihtilafa düştü, onlardan başkası değil. Hayret!.. Yâni doğruyu bulsunlar diye kendilerine peygamber, kitap, hüküm gönderiliyor; ama bu doğruyu bulmaları için kendilerine peygamber gönderilen kimseler ilk önce ihtilafa düşüyorlar. (*Min ba'di mâ câethümü'l-beyyinât*) Hem de apaçık delilleri, belgeleri, kanıtları, tanıkları müşahede ettikten sonra, o kanıtlar kendilerine geldikten sonra ihtilafa düşüyorlar.

Bu tabii, basit, mâsum bir ihtilaf değil, fikir farkı değil. Fikir farkı olsa, İslâm zaten fikir farkını hoş görüyor. Hattâ Peygamber SAS Efendimiz, bu tarz böyle görüş ve yorumlayış farkını; ilmî bir çalışma sonunda kanaatlerin farklı olması, o müctehidin o kararı alması, bu müctehidin bu kararı alması meselesini kasederek, buyuruyor ki:³

اِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ

(*Ihtilâfü ümmetî rahmetün*) [Ümmetimin ihtilâfı rahmettir.] İhtilaf kötü bir şey ama, ihtilaf azab ama, tefrika dağıtıcı ama; ulemanın ihtilafı rahmettir, Allah'ın bir rahmetidir, çeşitli yönlerden rahmettir. Çünkü onlar var güçleri ile hakikati bulmağa çalıştılar, kendi bilimsel kanaatlerini ortaya koydular. Elbette bu rahmettir.

O tarzda, artık mâsum bir ihtilaf olmuyor. Ne oluyor?.. (*Bağyen beynehüm*) *Bağà-yebğî-bağy*, ism-i fâili *bâğî*; Arapça'da söz dinlemeyen, haksızlık yapan, devlete karşı isyan eden kimse demek. (*Bağà ba'duhüm alâ ba'dın*) “Birisi ötekisine haksızlık yaptı.” demek. “Haksızlık yaparak, söz dinlemeyerek, karşı çıkararak, isyan ederek, aralarında böyle ihtilafı devam ettirdiler.”

³ Menâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, c.I, s.209, no:288; *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.238, no:28686; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.II, s.40, no:874; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.64, no:153, Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Şimdi bu şuradan kaynaklanıyor, zamanımızda da görüyoruz: Menfaatler çıkıyor ortaya... Bazı insanlar günahtan, zulümden menfaatlanıyor. Esrar kaçırmaktan, afyon ticaretinden büyük paralar döndüğü için, polislerin, devletlerin uluslararası interpolün özel bürolarının sıkı takiplerine rağmen, yine de esrar kaçakçılığı satışı engellenemiyor. Hatta bazen de, bazı devletlerin gizli teşkilatları, veya bazı isyancı kuruluşların teşkilatları, isyanları için para, kaynak temin etmek için, özellikle esrar kaçırmıyorlar.

Menfaat var... Menfaat olunca, artık hakkı söylemek fayda vermiyor. “Aman böyle yapmayın, bak bu yanlış, şöyle oluyor, böyle oluyor!” diye isbata kalkışsan bile, karşı taraf o isbatı dinlemek istemiyor. Yâni menfaatini elinden kaçırmak istemiyor. İşin aslı, menfaatini tutuyor, senin sözünü koyun kaval dinler gibi dinliyor. “Ha, ha...” diyor ama, yine içinden, “Ben bildiğimi okurum!” diye düşünüyor.

İşte bu kendilerine peygamber gelen insanlar da, hem peygamber gelmiş, hem Allah’ın ahkâm-ı ilâhiyyesi inmiş; hak ile, hakikatlerle dopdolu olarak inmiş. Onlar hakemlik yapıyorlar, ama gene kendilerine hakem gönderilmiş olan kavmin içinden, menfaatperestçiler zulmen, isyan ederek haksızlık yoluna saparak, ihtilaflarını yeniden devam ettiriyorlar. Yâni dünya menfaati, dünya sevgisi ve dinsizlik, imansızlık,

gaddarlık, zulümden dolayı... Hakkı aramak bulmak arzusu filan kalmadı artık, iş kemikleşti, inada dönüştü, menfaate dönüştü; ihtilafı devam ettiriyorlar.

Şimdi 21. Yüzyıl'a girdik, başındayız. Bir çok hakikatler artık uluslararası hakikatler halinde... Alimler söylüyorlar; meselâ, İslâm'ın hak din olduğunu Avrupa'daki alimler de söylüyorlar. Hatta bazı papazlar da İslâm'ın hak din olduğunu, Kur'an'ın hak kelâm olduğunu söylüyorlar. Hatta ben burada duydum:

“—İncil'in başına Fatiha Sûresi'ni ekleyelim, onu da koyalım!” diyorlarmış.

Belki onda da düşündükleri bir şey vardır. “Ha, bizim Fatiha'mız burada!” diye, belki müslümanlar okur diye mi düşünüyorlar? Onu da düşünebiliriz, her şey olabilir ama, gerçekleri görenler de var. Papazlardan filozoflardan, gazetecilerden, profesörlerden, diplomatlardan müslüman olanlar da var. Hatta, Amerika'nın meşhur senatörlerinden bazılarının müslüman olduğu söyleniyor. Yâni hakîkaten müslüman olmuş ve İslâm'a göre de davranan kimseler gözümüzün önünde... Hani rivayet değil de, yazı yazarlar, eser yazarlar var.

Bazıları da diyor ki;

“—Ya, siz müslümanlar önünüze gelenin, ağzınıza gelen ismin müslüman olduğunu söylüyorsunuz?..”

Hayır! Bir delil olmasa söyler miyiz?.. Adam kendisi, “Ben müslümanım!” diyor, o konuda kitap yazıyor. Şimdi Roce Garudi’ye, “Müslüman değil!” diyebilir misiniz?.. Kaç tane kitap yazdı İslâm’ın hak din olduğunu anlatan... Profesör Moris Bükey’e diyebilir misiniz, “Müslüman değil!” diye?.. Diyemezsiniz. İslâmiyet’ini ilan ediyor, açıklıyor, söylüyor ve İslâm’ın savunmasına geçiyor. O konuda kitaplar yazıyor.

Şimdi 21. Yüzyıl’a gelmiş olduğu zaman, insanların artık eski yirmi asır önceki hurafelerle, efsanelerle işi, (*lehven ve laiben*) eğlence ve oyun haline getirip de, dini inançları böyle tarihsel bâtil merasimler halinde hâlâ sürdürmeleri, akılla izah edilen bir şey değildir. Nedir?.. (*Bağyen beynehüm*)’dür. Yâni, aralarında artık isyandan dolayı, zulümden dolayı, haksızlıktan dolayı olan şeydir. Çünkü, hak gün gibi aşikâr olmuştur.

c. Allah Samîmî Olanlara Hidayet Eder

Pekiye, bu durumda ne olacak?.. Yâni bazı insanlar inat ediyor, hakkı kabul etmiyor; ne olacak?.. Onu da bu ayeti kerimede görüyoruz:

(*Feheda’llâhü’llezîne âmenû lima’htelefû fîhi mine’l-hakkı bi- iznihî*) “Ve Allah-u Teâlâ Hazretleri iman edenleri, ‘Hak nerededir acaba?’ diye hakkı bulmak konusunda ihtilâf ettikleri zaman, ihtilâflarında, izni ile, lütfu ile, keremi ile doğru yola sevk eyledi.” Yâni, Cenâb-ı Hak samîmî olanlara doğru yolu öğretiyor, gösteriyor ve bulduruyor. Bu çok önemli!..

Ayette geçen (*bi-iznihî*)'nin mânâsı “izni ile” demek. Yâni, “Siz mâsumsunuz, siz iyi niyetlisiniz; binâen aleyh, ben size hidayetimi ihsân ediyorum!” diye hidayetini veriyor da, onlar gerçeği görüp, imânâ geliyorlar, hakkı kabul ediyorlar. (*Bi-lutfihî*) gibi; yâni lütf u keremi ile, izn-i ilâhîsi ile onların mü'min olmasına izin veriyor.

Çünkü bir kötü insan mü'min olsa, yâni Allah'ın sevmediği bir insan, hidayet anahtarı bir yerden eline geçse cennete girecek. Ama kötü, cehennemi hak etmiş bir kimse; o zaman tabii Allah o işi yaptırmıyor. Yâni, cehenneme müstehak olmuş olan, cehenneme düşmesi gereken insanı da, böyle hak etmediği hidayet nimetine kavuşturmuyor, önüne engel koyuyor. Hak eden kimseye de, kapıyı açıyor, yolu açıyor; (*bi-iznihî*) işte lütfuyla, izniyle, o zaman hidayete erdiriyor.

Onun için, Allah hidayet verici veyahut vermeyici, *Hâdî* veya *Mudil* sıfatlarına sahip. *Esmâ-i Hüsnâ*'sı arasında bu var. Ama dalâlete düşenin sebebi, kendisinin kötü evsafı, liyâkatsizliği; hidayete erenin de kalbindeki, davranışlarındaki temizlik... İman edenlere, hakikaten ihlâslı olanlara, Allah ihtilâf ettikleri hak meselesinde, hakkı bulmak konusunda, haktaki ihtilaflarında, doğru şıkkı, doğru ihtimali bulduruyor ve doğruya erdiriyor. “Erdirdi.” diyor Allah. Yâni bu tarih boyunca böyle olmuş, gitmiştir. Mü'minlere Allah hidayeti nasib ediyor; samîmî inananlara yanlış yolda olsalar bile, doğruyu bulduruyor.

Bunun misâli: Kitapları neşredildi, Nijeryalı Fano⁴ isimli birisi. Bir kabile reisinin, yâni büyük bir kabilenin soylu başkanının oğlu. Küçük yaşta, kilise tarafından ailesinden alınmış, hristiyan olarak yetiştirilmiş, papaz yapılmış ki; orada çalışsın, Nijerya’da ahaliyi Hristiyan yapsın diye. İyi eğitilmiş, yetiştirilmiş. Bu da var gücüyle, bütün gayretiyle koşturuyor. İşte Afrika’daki, Nijerya’daki, belki başka komşu ülkelerdeki insanları doğru yola çekeceğim diye koşturuyor, koşturuyor.

Yetiştirmeleri esnasında, İslâm’ı da ona anlatıyorlar; “Sapık bir yoldur, kıymetli değildir. Onun Peygamberi de doğru hak peygamber değildir.” gibi kötü sözler söyleyerek düşman ediyorlar. Ama o can u gönülden Allah’a hizmet edeceğim, sevap kazanacağım diye, iman-ı samîmî ile, iman-ı hakîkî ile yapıyor bu işleri...

Bu durumda iken, rüyasında Peygamber Efendimiz’i görüyor. “Bu kızdığım adamı ben niye görüyorum rüyada?” diye, şaşırıyor. Birkaç gün sonra bir daha görüyor, birkaç gün sonra bir daha görüyor; Peygamber Efendimiz ona iltifat buyuruyor, tebessüm eyliyor. Bir adam gösteriyor böyle sarıklı, cübbeli bir tarikat şeyhi... Afrika’daki hak tarikatlardan birisinin şeyhini gösteriyor:

“—İşte bak, sen bunun elinde, bunun huzurunda müslüman olacaksın!” diyor.

⁴ Abdü'l-ehad Dâvud, *İslâmiyet’in Zaferi* (Nijeryalı Fano’nun müslüman oluşunun romanı), Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.

İsmi de veriyor:

“—Bunun adı İsmail İnak’tır, ara bunu!” diyor.

O da ne kadar arıyorsa arıyor, buluyor, müslüman oluyor.

Demek ki, samîmî olunca, Allah hidayeti veriyor.

Avustralya’da da benim tanıdığım bir kimse var. Böyle boynu bükük mazlum, efendi, çok kibar, edebli bir kimse... O da müslüman olmuş, camiye geliyor, namaz kılıyor. Ben sordum:

“—Niye, nasıl müslüman oldun?” filân diye. Dedi ki:

“—Rasûlüllah SAS Efendimiz’i rüyamda gördüm.”

Demek ki, iman-ı hakîkîye, samîmiyete sahip olanları Allah, yanlış düşünse bile yanlışından döndürüyor, doğruyu bulduruyor.

Yine benim tanıdığım, İngiltere’de okuyan, bakanlık da yapmış olan, tanınmış bir kimse var siyasilerden; o anlattı: Oradaki bir arkadaşı gerçek dini aramış. Çok düşünmüş, sonunda Hindistan’a gitmeğe karar vermiş. Çok iyi niyetle malını mülkünü satmış. Artık Hindistan’a gidip, doğru bildiği bir dine girip, hayatını orada Allah’ın sevdiği bir şekilde geçirmek niyetiyle yola çıkmış. Fakat o da, Türkiye’de peş peşe üç defa rüyasında, “Doğru din İslâm’dır!” diye gördüğü için, müslüman olmuş.

Dün akşam da bizim televizyonların kanallarını karıştırırken baktım; böyle bir açık hanım, sanatçymış. Saçları açık, İslâmî görünümlü değil ama;

“—Ben müslümanım el-hamdü lillâh... İstiyorum ki, çoluk çocuğum da gerçek İslâm’ı öğrensin. Dosdoğru İslâm’ı nereden öğreneceksek, bize onu gösterin!.. Biz onu okuyalım; dosdoğru İslâm neyse, ona uyalım!” diyor.

Bir dekan, profesör de diyor ki:

“—Ben bir adres veriyorum size, orası doğruyu gösterir: Kur’an!..” diyor.

Eksik söylüyor. Doğru adres Kur’an-ı Kerim ve sünnet-i seniyye... Çünkü, Kur’an-ı Kerim’in yorumlarını yapabilmek için hadis-i şerife ihtiyaç var. Hadis-i şerifsiz Kur’an-ı Kerim’i okuyan pek çok kimse, yanlış mânâlara kayabilir. Çünkü Kur’an-ı Kerim’i doğru anlayamamış olur. Doğru adres, tam adres nedir?.. Kur’an-ı Kerim ve sünnet-i seniyye-i nebeviyyedir, ayetler ve hadis-i şeriflerdir.

Şimdi bir profesör veya dekan, veya yazar, veya alim, hadis-i şerifleri küçümsüyorsa; o zaman çok tehlikeli, çok yanlış bir iş yapıyor, çok yanlış yolda... Ama onu niye zikretmiyor, bilmiyorum. Benim bildiğim, bu devirde sünnet-i seniyyeden bucak bucak kaçanlar, İslâm’ı yamultmak ve yanlış tanıtmak, kendi keyiflerine göre yorumlamak isteyenler. Çünkü biliyorlar ki, insanlar hadis-i şerifi esas kabul ettikleri zaman; sahih hadisleri,

yâni hadis alimlerinin ittifak ettiği, sağlıklı, sağlam, doğru hadis-i şerifleri esas aldıkları zaman, inanç dosdoğru ortaya çıkıyor. Kendisi şahsî yorumlarla müslümanları saptıramıyor, kandıramıyor.

Onun için, hadis-i şerifleri ekarte etmek, dışlamak, onları nazar-ı dikkate almamak çok yanlış ve çok büyük sapıklık!.. Hatta hadisleri toptan inkâr ederse; sıhhati kesin olarak belli olan bir hadis-i şerife, “Ben öyle şey kabul etmem!” derse, insan kâfir de olur. Bu hiç şakaya gelmez.

Doğru adres, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin kitabı Kur'an-ı Kerim ve onun gönderdiği Peygamberinin 23 yıldaki anlatımı!..

Diyorlar ki:

“—Hadis-i şeriflerin bazıları sahih değil.”

Tamam; sahih olanı, sahih olmayanı zaten hadis alimleri kılı kırka yarararak incelemişler. Râvîleri incelemişler, metinleri incelemişler. (*Te'vilü muhtelifi'l-ehâdîs*) diye, hadisler arasındaki anlam farkları varsa, farkları göstermişler.

Böyle bunların hepsinden ortaya çıkan bir manzara var: Peygamber Efendimiz sevilen bir kimse olarak, baş üstünde tutulan, sakalının kılları bile hatıra olarak saklanan, uğruna, emrine canlar verilen bir insan olarak, 23 yıl binlerce insanın arasında yaşamış. Pür dikkat kendisini hayranlıkla izleyen insanlar, kendi hanımları, ashabı, devrinde yaşayanlar,

Peygamber Efendimiz'den 23 yılda ne kadar bilgi nakledecekler?..

İşte o hadis-i şerifler büyük kaynak!.. Elini vicdanına koyan herkes bunu kabul eder, hadislere yan bakmaz, söz söylemez, hadisleri dışlamaz. Hadissiz bu işin olmadığını söylemek durumundadır herkes. Hadissiz bu iş olmaz!

“—Hadissiz Kur'an-ı Kerim'den ben anlayacağım!” diyen mutlaka sapıtır, mutlaka şaşırır. Çünkü, hadis-i şerifi inkâr etmesinden dolayı, bir bereketsizliğe, bir cezaya da çarpılır. Onun için doğru adres, Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyedir. Kesin, hiç şüphe yok!

İşte öyle iyi niyetli olanlara Allah, Peygamber Efendimiz'i rüyada gösteriyor, ikaz ettiriyor veyahut başka hidayet vesileleri ihsan ediyor, doğru yola sevk ediyor.

(Va'llàhu yehdîmen yeşâu ilâ sırâtın müstakim)
“Allah-u Teâlâ Hazretleri dilediğini, dilediği kimseleri sırât-ı müstakîme yöneltir, sırât-ı müstakîmi buldurur, hidayete erdirir. *(Men yeşâ')* Dilediğini erdirir, dilemediğini değil...”

Kimleri diliyor, kimleri dilemiyor?.. Onların izahları da yine hadis-i şeriflerde, ayet-i kerimelerde bulunuyor. Samîmî olanları, ihlâslı olanları, art niyetli olmayanları hidayet ediyor. Kendisine apaçık deliller, tanıklar, kanıtlar, belgeler sunulduğu halde ibâ edenleri, yan çizenleri, kafa gerenleri, yüz çevirenleri de edepsizliğinden dolayı, terbiyesizliğinden dolayı yâni, küstahlığından dolayı;

“—Mâdem böyle terbiyesizlik yapıyorsun, sana hidayet nimetimi vermiyorum! Ne yaparsan yap!..” diye, ona sırât-ı müstakîmi göstermiyor.

O da artık şeytanın allamasıyla, pullamasıyla kendi yolunu doğru sanıyor. Kendisini allâme-i cihan sanıyor, kendisini en doğru yolda insan sanıyor. Bütün herkesler yanılmış; yâni tarih boyunca, tâ Peygamber Efendimiz'den bize kadar gelmiş, bunca derya gibi, dev gibi eserler yazmış büyük alimlerin hepsi yanılmış... Bu zavallıcık kendisini gelmiş geçmişlerin bir tanesi, en üstünü sanıyor.

Tabii, zaten böyle bir düşünce onun sapıklığının alâmeti. Yâni kendisini en büyük, en birinci, en başta gelen sanan mutlaka hastadır. Muhakkak akıl hastalıkları hastanesine götürülüp tedavi edilmelidir.

d. Ümmet-i Muhammed'in Hak Üzere Oluşu

İmanlıları, edeble hareket edenleri, Cenâb-ı Hak doğru yola sevk ediyor. Bu münasebetle bu ayet-i kerimenin açıklamaları arasında bir açıklama olmak üzere, rivayet edilmiş, bir takım şeyleri severek nakletmek istiyorum.

Abdurrahman ibn-i Zeyd ibn-i Eslem babasından rivayet etmiş ki; (Feheda'llähü'llezîne âmenû lima'htelefû fîhi mine'l-hakkı bi- iznihî) “Haktan ihtilâf ettikleri konularda iman edenleri, Allah lütfuyla doğru tarafa hidayet eyledi.” ayet-i kerimesinin izahında, misaller olarak şöyle diyor:⁵

فَاخْتَلَفُوا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاتَّخَذَ الْيَهُودُ يَوْمَ
السَّبْتِ وَالنَّصَارَى يَوْمَ الْأَحَدِ فَهَدَى اللَّهُ أُمَّةَ
مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ

(Fa'htelefû fî yevmi'l-cumuati) “Cuma gününün kıymetinde ihtilaf ettiler bu ümmetler. (Fe'ttehaze'l-yehûdü yevme's-sebti) Yahudiler cumartesi gününü seçti. (Ve'n-nasârâ yevme'l-ehadi) Hristiyanlar da pazar gününü seçti. (Feheda'llâhu ümmete muhammedin salla'llâhu aleyhi ve selleme li-yevmi'l-cumuati) Allah-u Teâlâ Hazretleri ümmet-i Muhammed'i cuma gününe hidayet etti.” Yâni asıl kendisinin mübarek kıldığı günün cuma günü olduğunu ve cuma gününe ta'zim edilmesi ve tatil yapılması gerektiğini onlara öğretti.

وَاخْتَلَفُوا فِي الْقِبْلَةِ فَاسْتَقْبَلَتِ النَّصَارَى
الشَّرْقَ وَالْيَهُودُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ وَهَدَى
اللَّهُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ لِلْقِبْلَةِ

(Va'htelefûfi'l-kibleh) “İnsanlar, eskiümmetler kıblede ihtilaf ettiler. (Fe'stakbeleti'n-nasârâ el-maşrık) Hristiyanlar doğuya dönerlerdi,

5 İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.II, s.78, no:2034; Zeyd ibn-i Elsem RA'dan.

kıble konusunda. (*Ve'l-yehûd beyte'l-makdis*) Yahudiler de, Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e, Mescid-i Aksa'ya yönelirlerdi. (*Feheda'llâhu ümmete muhammedin li'l-kıbleh*) Allah-u Teâlâ Hazretleri müslümanları en sevdiği mabed olan, insanların ilk mabedi olan, Adem AS zamanından beri, hatta Adem AS'dan önce bile olan Beytullah Kabe-i Müşerrefe'ye sevk etti." Bak, iman edenleri nasıl doğruya yöneltiyor, cumayı bulduruyor, Kâbe'yi bulduruyor.

وَاخْتَلَفُوا فِي الصَّلَاةِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَرْكَعُ وَلَا

يَسْجُدُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْجُدُ وَلَا يَرْكَعُ وَمِنْهُمْ

مَنْ يُصَلِّي وَهُوَ يَتَكَلَّمُ وَمِنْهُمْ مَنْ يُصَلِّي وَهُوَ

يَمْشِي فَهَدَى اللَّهُ أُمَّةً مُحَمَّدٍ لِلْحَقِّ مِنْ ذَلِكَ

(*Va'htelefû fi's-salâh*) "Namaz kılma konusunda ihtilâflara düştüler. (*Feminhüm men yerkeu ve lâ yescüd*) Eski ümmetlerden bazıları sadece eğilme, reverans yapıyorlar; secde yok... (*Ve minhüm men yescüdü ve lâ yerka'*) Bazıları da doğrudan secdeye ediyorlar, rükûsuz. (*Ve minhüm men yusallî ve hüve yetekellem*) Kimisi konuşarak namaz kılıyor. (*Ve minhüm men yusallî ve hüve yemşî*) Kimisi yürüyerek namaz kılıyor."

Bu çeşitlerin arasında, değişik milletlerin, dinlerin, kökeni ilâhî olmakla beraber bozulmuşların hepsi böyle yaparken, (*Feheda'llàhu ümmete muhammedin li'l-hakkı min zâlike*) “Allah ümmeti Muhammed’i ibadette, namazda doğru olana hidayet eyledi, doğruyu buldurdu.” Rükûsuyla, kıyamıyla, secdeleriyle, selâmlarıyla meleklerin ibadetleri olarak, en güzel namazı nasip etti.

وَاخْتَلَفُوا فِي الصِّيَامِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَصُومُ النَّهَارَ

وَمِنْهُمْ مَنْ يَصُومُ عَنْ بَعْضِ الطَّعَامِ فَهَدَى

اللَّهُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ لِلْحَقِّ مِنْ ذَلِكَ

(*Va’htelefû fi’s-sıyâm*) “Oruçta da bu çeşitli milletler, ümmetler, din sahipleri ihtilaf ettiler. (*Feminhüm men yesümü ba’da’n-nehâr*) Onların bazıları günün bir kısmında oruç tutardı. (*Ve minhüm men yesümü an ba’dıt-taàm*) Onlardan bazıları bazı yemekleri yemezlerdi, yâni perhiz yaparlardı.” Hamursuz bayramı, et yemezler, yumurta yemezler... (*Feheda'llàhu ümmete muhammedin li'l-hakkı min zâlike*) “Ama Allah-u Teâlâ Hazretleri, Ümmeti Muhammed’e şu bizim orucumuzu nasip etti. Sahuruyla, iftarıyla, yemeden, içmeden, her türlü haramdan, günahdan sakınarak, tam ilâhî rızasına uygun oruç tutmayı nasip etti.”

وَاخْتَلَفُوا فِي إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَتْ

الْيَهُودُ كَانَ يَهُودِيًّا وَقَالَتِ النَّصَارَى كَانَ

نَصْرَانِيًّا وَجَعَلَهُ اللَّهُ حَنِيفًا مُسْلِمًا فَهَدَى

اللَّهُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ لِلْحَقِّ مِنْ ذَلِكَ

(*Va'htelefû fî ibrâhîm aleyhi's-selâm*)

“İbrâhim AS konusunda ihtilaf çıktı ehl-i edyan arasında, ilâhî din sahipleri arasında.

(*Fekâleti'l-yehûd: Kâne yehûdiyyen*) Yahudiler,

‘İbrâhim AS yahudi idi.’ diye benimsemeğe

çalıştılar.” Çünkü, İbrâhim AS’ın oğlu İshak’a

bağlıydılar kendileri. İbrâhim AS’ı yahudi

saymaya kalkıştılar. (*Ve kâleti'n-nasârâ: Kâne*

nasrâniyyen) “Hristiyanlar da, ‘Yok, hristiyan

sayılır.’ dediler.”

(*Ve cealehu'llâhu hanîfen müslimen*) “Allah

da onun Hakk’a meyilli, Allah’a kendisini

teslim eden, hâlis bir kimse olduğunu, hanîf ve

müslüman olduğunu beyan etti. (*Feheda'llâhu*

ümmete muhammedin li'l-hakkı min zâlike)

İbrâhim konusunda da Allah Ümmet-i

Muhammed’e doğruyu buldurdu.” Bunlar hep

misaller.

وَاخْتَلَفُوا فِي عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَكَذَّبَتْ بِهِ

الْيَهُودُ وَقَالُوا لِأُمَّتِهِ بُهْتَانًا عَظِيمًا وَجَعَلَتْهُ

النَّصَارَىٰ إِلَهًا وَوَلَدًا وَجَعَلَهُ اللَّهُ رُوحَهُ

وَكَلِمَتُهُ فَهَدَىٰ اللَّهُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ لِلْحَقِّ مِنْ ذَلِكَ

(*Va’htelefû fî îsâ aleyhi’s-selâm*) “İsâ AS konusunda da ehl-i edyan, yâni ilâhî din sahipleri, çeşitli tavırlar takındılar. (*Fekezzebet bihi’l-yehûd*) Yahudiler İsâ AS’ı reddettiler, yalancılıkla itham ettiler, kabul etmediler. (*Ve kâlû li-ümmihî bühtânen azîmâ*) Annesi Meryem Vâlidemiz’e çok büyük iftiralar attılar.” Yâni zina etti gibi demek istediler.

(*Ve cealethü’n-nasârâ ilâhen ve veledâ*) “Hristiyanlar da tuttular bu sefer, babası olmadan böyle mucizevî olarak dünyaya geldi diye, onu tanrı edindiler. Tanrının oğlu dediler.” Anasına tanrı doğuran dediler. Yanlış...

(*Ve cealehu’llâhu rûhahû ve kelimetehû*) “Allah-u Teâlâ Hazretleri onu kendisinin ruhundan ve kelimesinden olduğunu beyan etti Kur’an-ı Kerim’inde.” Tabii bunların anlamları derin. (*Feheda’llâhu ümmete muhammedin salla’llâhu aleyhi ve selleme li’l-hakkı min zâlike*) Allah-u Teâlâ bu konuda Ümmet-i Muhammed’e doğruyu gösterdi; onun bir kul olduğunu, beşer olduğunu, annesinin de sıddîka, hâlis, betül, ibadetskâr bir mübarek hatun olduğunu söyledi, temize çıkarttı.”

e. Ümmet-i Muhammed'in Önceliği

Bütün bunlar, Allah'ın samimî olanlara doğruyu gösterdiğinin misâlleri oluyor. Peygamber Efendimiz'in de bir hadis-i şerifini okuyalım:⁶

نَحْنُ الْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَنَحْنُ
أَوَّلُ النَّاسِ دُخُولًا الْجَنَّةَ بِيَدِ أَنَّهُمْ أُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ
فَهَدَانَا اللَّهُ لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ
فَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللَّهُ
لَهُ فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ فَعَدَا لِلْيَهُودِ وَبَعْدَ
غَدٍ لِلنَّصَارَى

(م.حم. عن أبي هريرة)

(*Nahnü'l-âhirûn*) “Biz dünyaya son gelen ümmetleriz, kişileriz ama, en son ahir zaman ümmetiyiz ama, sondakileriz ama; (*el-evvelûne yevme'l-kıyâme*) kıyamet gününde biz öne geçeceğiz. (*Nahnü evvelü'n-nâsi*

⁶ Müslim, *Sahîh*, c.II, s.585, *Cuma* 7/6, no:855; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.274, no:7692; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.514, no:1653; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.233; Ebû Hüreyre RA'dan.

dühûleni'l-cenneh) Cennete ilk giren biz olacağız. Evvelâ Ümmet-i Muhammed girecek. (*Beyde ennehüm ûtü'l-kitâbe min kablinâ*) Bizden önceki hak peygamberlerin hak ümmetleri de, kendilerine kitap verilmiş olmakla beraber, önce Ümmet-i Muhammed girecek, biz gireceğiz; (*ve ûtînâhü min ba'dihim*) bize kitap sonradan verildiği halde.”

(*Fehedâna'llâhu lima'htelefû fîhi mine'l-hakkı bi-iznih*) “Lütfu ile, haktan ihtilâf ettikleri şeyde bize doğruyu gösterdi. (*Fehâze'l-yevmü'llezi'htelefû fîhi*) İşte bu cuma günü, onların kıymetini bilemedikleri, mübarekliğini bilemedikleri gün. (*Fehedena'llâhu lehû*) Allah bize bu cumanın bereketini, güzelliğini öğretti, biz ona ta'zim ediyoruz; cuma bizim bayramımız. (*Fe'n-nâsü lenâ fîhi tebeun*) Bütün insanlar bize bu konuda tâbîdirler, tâbî olacaklar. (*Fegaden li'l-yehûd*) Yarınki cumartesi yahudilerin; (*ve ba'de gadin li'n-nasârâ*) yarından sonraki pazar günü hristiyanların.” diye, böylece hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz de bu ayet-i kerime ile ilgili olarak buyurmuş. Böyle ihtilaflarda bize, biz Ümmet-i Muhammed'e böyle özel muamele yapıldığını beyan buyurmuş.

Şimdi, bu ayet-i kerimeyi şöyle anlayanlar da var: İslâm'dan öncekiler tek bir ümmet idi. Yâni:

الْكَفْرُ مِلَّةٌ وَاحِدَةٌ

(*El-küfrü milletin vâhideh*) “Küfür hepsi tek bir millettir.” Neticede Allah’ı bulamamışlar zümresi oluyor hepsi; Allah’ın rızasına uygun olarak inancı öğrenememişler zümresi oluyor.

O zaman, bizden önceki ümmetler tekti ama, doğru yolda değillerdi. Allah bizim Peygamberimiz’i gönderdi, bu tek bir millet olan, haktan ayrılmış olan insanlara hidayeti gösterdi. Bu Peygamber Efendimiz’e bahşedilen özellikler de, onu gösteriyor. Bu ayet-i kerimeyi böyle anlayanlar da var. Yâni, ümmet-i vahide bütün kâfirler diye, öyle anlayanlar da var.

(*Feheda’llâhü’llezîne âmenû lima’htelefû fîhi mine’l-hakkı bi- iznihi*) “İzniyle iman edenleri, haktan ihtilaf ettikleri konularda doğruya hidayet etti.” cümlesini, “Peygamberlerin ihtilaftan önce getirip öğrettiği şeye sevk etti.” diye açıklamış bazıları.

İhlâs üzere kaldıklarını, Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne ibadette şerik tanımadıklarını, namazı kılmayı doğru yaptıklarını, zekâtı vermeyi doğru yaptıklarını, ihtilaftan önceki durumu devam ettirdiklerini, ihtilaftan uzak kaldıklarını ve kıyamet gününde de Hakk’ın şahitleri olacaklarını, Hak’tan yana Allah tarafından şahit gösterilecek kimseler olacaklarını; Nuh kavmine, Hud kavmine, Sâlih kavmine, Şuayb kavmine, Firavun kavmine hep böyle olduğunu; onların peygamberlerini inkâr ettiklerini ama, durumun hep bu kânûn-u ilâhî üzere cereyan ettiğini beyan ediyor.

(*Bi-iznihî*)'nin açıklamasını (*bi-ilmihî*) diye yapmışlar. Yâni, “Allah-u Teâlâ Hazretleri bilerek, ilmiyle, lutfuyla...” (*Va'llàhu yehdî men yeşâü ilâ sırâtın müstakîm.*) “Halkından, yaratıklarından dilediklerini hidayete, doğru yola erdirir.” Yaptığı şey sağlamdır, hikmetlidir ve kesin bir delil, gayet âşikâr.

f. Peygamber Efendimiz'in Bir Duası

Hazret-i Aîşe Anamızdan rivayet edilmiş ki: “Peygamber SAS geceleyin kalkardı, namaz kılınca, gece namazı, şöyle dua ederdi.” diyor. Bu da bu ayet-i kerimeyle ilgili olduğu için, bu duayı da okuyalım, açıklayalım; sohbetimizi bununla tamamlayalım!

Hazret-i Aîşe-i Sıddîka Vâlidemiz'in rivayet ettiğine göre, Peygamber-i Zîşanımız SAS, gece namazında şöyle dua edermiş:⁷

اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ
فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ
إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(م. د. ت. ه. ح. م. خ. ز. ح. ب. ق. عن عائشة)

(*Allâhümme rabbe cibrîle ve mîkâîle ve isrâfîl, fâtıre's-semâvâti ve'l-ard, àlime'l-gaybi ve's-şehâdeh, ente tahkümü beyne ibâdike fîmâ kânû fîhi yahtelifûn. İhdinî lima'htülife fîhi mine'l-hakkı bi- iznik, inneke tehdî men teşâü ilâ sırâtın müstakîm.*)

“Yâ Rabbi! Ey Cebrâil'in, Mikâil'in, İsrâfil'in Rabbi olan Allah'ım! Göklerin ve yerin yaratıcısı, düzenleyici, gaybı ve aşikâreyi bilen Rabbim! Sen kulların arasında hükmedersin, ihtilafa düştükleri konularda sen hükmedeceksin. Haktan ihtilaf edilen konularda, lütfunla, kereminle beni hakka hidayet eyle. Çünkü dilediğini sırat-ı müstakime sen hidayet edersin. Sen hidayet vermezsen, yollar bulunmaz!” diye, bu ayet-i kerimenin mânâsına uygun olarak böyle dua ederdi.

Yine duayı mensurlarından birisi; her zaman yaptığımız bir dua, bu ayet-i kerimeye uygun olduğu için burada da İbn-i Kesir almış:

⁷ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.534, *Salâtü'l-Misâfirîn* 6/26, no:770; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.263, *Salât* 2/121, no:767; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.484, no:3420; Neseî, *Sünen*, c.III, s.212, no:1625; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.431, no:1357; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.156, no:25266; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.185, no:1153; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VI, s.335, no:2600; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.5, no:4444; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.417, no:1322; Ebû Avâne, *Müsned*, c.II, s.41, no:2244; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.174; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.274; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.448, no:1823; Hz. Aişe RA'dan.

اللَّهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ وَأَرِنَا

الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ وَلَا تَجْعَلْهُ

مُلْتَبَسًا عَلَيْنَا فَانْصِلْ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

(Allâhümme erine'l-hakka hakkan ve'rzukne't-tibâah, ve erine'l-bâtıla bâtılan ve'rzukne'ctinâbeh, ve lâ tec'alhü mültebisen aleynâ fenadille, ve'c'alnâ li'l-müttakîne imâmâ.)

“—Ey Rabbimiz! Bize hakkı hak olarak göster, görebilelim, kaybetmeyelim, şaşırmayalım; ve hakka ittibâ etmeyi bize ihsan eyle!.. Hakkı tutabilelim, hakka uyabilelim... Bâtılın da bâtil olduğunu şıp diye anlayıp görmeyi bize nasib eyle, ve ondan sakınmayı bize nasib eyle... Hak konusunda bizi şaşırtma, karışık fikir durumuna uğratma, karıştırma durumuna düşürme... Böyle yaparsak ayağımız kayar, sapıtırız. Bizi müttakîlerin önderi, imamı eyle yâ Rabbi!” diye, böyle duası vardır. Hep yapıyoruz.

Rabbimiz bize hakkı gösterecek! Çünkü, hakikaten hakkı bulmak çok kıymetli ve bazı kimseler de edepsizliklerinden dolayı bulamıyorlar. “Biz de o edepsizliğe bulaşırsak; yanılıp da edepsizlere tâbî olup da, edepsizce işler yapar da, edepsizliğe bulaşırsak, bize de hidayet vermez.” diye; “Aman o duruma düşürme yâ Rabbi bizi!” diye dua ediyor Peygamber SAS.

Rabbimiz bizi dâimâ haktan yana, haklıdan yana olmağa muvaffak eylesin... Hakkı göstereyin, hakka uydursun, bâtıldan korusun... Ömrümüzü rızasına uygun, İslâm'a güzel hizmet ederek, müslümanlara çok faydalı işler yaparak geçirmemizi nasib eylesin...

Şu Ramazan'ı hayırlı, bereketli geçirmeğe muvaffak eylesin... Şu Ramazan'da afv ü mağfiret olunup, sevdiği, razı olduğu kullar zümresine biz de dâhil olalım!.. Rızasına vâsıl olalım, sevdiği, razı olduğu kullar olarak kendisine kavuşalım... Rabbimiz bizi cennetle, cemâliyle müşerref eylesin, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

12. 12. 2000 - İSVEÇ

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü